

6. Позднякова Лариса Александровна. Логопедическая работа по преодолению нарушений интонационной выразительности речи у дошкольников со стертой дизартрией: автореферат дис. на соиск. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Дефектология». Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцина – Санкт-Петербург, 2004. 21 с.

7. Шеремет М. К., Пахомова Н. Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі : Навчально-методичний посібник. К., 2009. 137 с.

Кулакова Анастасія Олександрівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта

(Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

Науковий керівник – Чобанян А. В., канд. психол. наук

**ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНИКІВ
З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ**

У статті наголошено на важливості процесу формування, розвитку та корекції комунікативної діяльності в дітей дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку. Підкреслено важливість цього процесу та його вплив на подальшу соціалізацію дітей цієї категорії. Стисло подано характеристику розвитку психічних процесів, мовлення у дошкільників різного віку з порушеннями інтелекту. Зазначені причини порушення комунікативної діяльності в таких осіб. Наголошено на необхідності довготривалої та систематичної роботи з розвитку соціально-комунікативної діяльності в дошкільників з порушеннями інтелекту.

Ключові слова: комунікативна діяльність, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, дошкільний вік.

Kulakova Anastasiya Oleksandrivna

Master's student majoring in 016 Special Education

(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)

Sumy State Pedagogical University

A. S. Makarenko University

Supervisor - Ph.D. psychologist. Science, art. teacher

A.V. Chobanyan

**FEATURES OF COMMUNICATIVE ACTIVITY IN PRESCHOOLERS WITH INTELLECTUAL
DISABILITIES**

The article emphasizes the importance of the process of formation, development and correction of communicative activity in preschool children with intellectual disabilities. The importance of this process and its impact on the further socialization of children in this category is emphasized. The characteristics of the development of mental processes, speech in preschoolers of different ages with intellectual disabilities are briefly presented. The reasons of disturbance of communicative activity at such persons are specified. Emphasis is placed on the need for long-term

and systematic work on the development of social and communicative activities in preschoolers with intellectual disabilities.

Keywords: communicative activity, children with intellectual disabilities, preschool age.

Постановка проблеми. У спеціальній освіті важливе місце відіграє виховання дошкільників із порушеннями інтелектуального розвитку. У цей період важливо використовувати сензитивний період розвитку пізнавальної сфери, мовленнєвої активності цих дітей, формувати правильну та гармонійну особистість, сприяти її соціальній адаптації тощо.

Розвиток дитини в цих напрямках здійснюється, перш за все, через спілкування з дорослими та з іншими дітьми. Успішний досвід взаємодії з оточуючими людьми, формування, розвиток і корекція комунікативних навичок, активна позиція у спілкуванні – істотно впливає на загальний розвиток таких дітей.

Дослідники констатують той факт, що в багатьох дітей з порушеннями інтелектуального розвитку рано виникають вторинні емоційні розлади реактивного характеру у вигляді почуття невпевненості, страху спілкування, зниженого фону настрою, надмірної образливості, тривожності. Зазначені емоційні розлади можуть спричинити появу певних невротичних станів (заїкання, енурезу, страху, насильницьких рухів тощо), тому такі дошкільники потребують корекції їх комунікативної діяльності та розширення досвіду спілкування з дітьми та дорослими.

Актуальність. Дослідженням різних аспектів розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями інтелекту займалися Л. Виготський, Ж. Шиф, А. Смірнова, С. Рубінштейн та інші. Л. Виготський, Т. Власовою, Р. Боскис, В. Лубовским встановлено, що розвиток дитини, яка має певний дефект відбувається за загальними законами дитячого розвитку, але має власну своєрідність. Ця специфіка виявляється не тільки в розвитку тих функцій, які безпосередньо пов'язані з ураженням органом. Ураження, яке рано виникло може спричинити розвиток низки вторинних порушень в психічному розвитку. Це є спільною закономірністю аномального розвитку. Численні дослідження, проведені в спеціальній психології і педагогіці (А. Лурія, В. Лубовський, Л. Новікова, Е. Правдіна та інші), вказують на основний недолік діяльності дітей з порушенням інтелекту різного віку – яскраво виражений дефіцит пізнання навколишнього світу. Одним із основних проявів порушення мовлення в дітей з інтелектуальними порушеннями є запізнення формування всіх етапів мовленнєвої діяльності.

Проблема розвитку комунікативної діяльності формування мовлення в дітей з порушеннями інтелекту є однією з центральних в спеціальній психології та педагогіці.

С. Гончаровою, В. Петровою, Т. Процько, Н. Тарасенко та іншими зазначено, що певну роль у запізненні мовлення відіграє недорозвинення рухової сфери, що порушує узгодженість і точність мовленнєво-рухових відчуттів і сприймань. За даними науковців, у дітей з порушенням інтелекту спостерігається неузгодженість між усіма видами діяльності та промовою. Таким дітям важко підпорядковувати свої дії словесним інструкціям та розвивати комунікативну діяльність.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей комунікативної діяльності в дітей дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу. У дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, вже з перших днів життя спостерігається зниження інтересу до оточення, байдужість, загальна патологічна інертність. Це викликає проблеми формування первинної потреби дитини в спілкуванні. У таких дітей, як правило, в ранньому віці не виникає потреби в спілкуванні з дорослими (або ж така потреба вкрай знижена), «комплекс пожвавлення» формується пізніше, в порівнянні з нормо-типовими дітьми або ж може бути відсутнім взагалі.

Надалі у дітей з порушеннями інтелекту не виникає інтересу ні до іграшок, підвішених над ліжечком, ні до іграшок, що знаходяться в руках дорослих. Не відбувається своєчасного переходу до спілкування дорослих на основі спільних дій з іграшками, не виникає нової форми спілкування – ситуативно-ділової. Діти на першому році життя не диференціюють «своїх» і «чужих» дорослих, хоча при нормальному розвитку це відбувається вже в першому півріччі життя. Значно відстає розвиток мовлення.

У період раннього дитинства (1-3 роки) у дітей з інтелектуальними порушеннями предметна діяльність слабо сформована або ж практично відсутня. Деякі з них не виявляють інтересу до предметів, у тому числі до іграшок. Спостерігається відсутність цілеспрямованості діяльності, байдужість до результату діяльності, неадекватні дії. Це викликає труднощі для переходу на нову форму спілкування з дорослими – предметно-ділову [3].

Інтенсивний розвиток вищих психічних процесів у дітей з порушеннями інтелекту починається тільки з настанням дошкільного віку. У цей період в дітей цієї категорії прокидається інтерес до предметів та іграшок. Вони знайомляться

з їх властивостями і відносинами, відбувається формування і розвиток ситуативно-ділової форми спілкування.

Варто відзначити, що в цей час починають складатися передумови до розвитку особистості. До початку дошкільного віку в дітей з порушенням інтелекту ще зовсім немає особистісних проявів. За даними А. Катаєвої та О. Стребелевої, їх поведінка, як правило, є мимовільною, «польовою». Хоча дитина і намагається орієнтуватися на дорослу особу, вона ще не може під час спілкування засвоїти моральні норми та зрозуміти їх зміст. За автором, тільки після чотирьох років спостерігається виникнення перших проявів самосвідомості, виділення свого «Я», яке знаходить вираз у негативних реакціях на зауваження, на невдачі [2].

На думку А. Гаурілюса, систематичні переживання неуспіху та поразок можуть привести до формування патологічних рис особистості – до відмови від будь-якої діяльності, пасивності, замкнутості, негативізму, озлобленості тощо [1].

Розвиток мовлення для більшості дітей з порушеннями інтелекту в дошкільному віці тільки починається. Порушення розумової діяльності, несформованість наочно-образного мислення, слабкі пізнавальні інтереси ускладнюють перехід у дітей з порушеннями інтелекту до інших вищих форм спілкування: позаситуативно-пізнавального та позаситуативно-особистісного, які будуються на яскраво-вираженому прагненні дитини пізнати навколишній його світ [4].

Потреба в увазі та доброзичливому ставленні дорослого робить чутливими дітей з порушеннями інтелекту до пропонованих дорослим вимог. Вони здатні освоїти соціальні норми поведінки. У більшості з них сформовані навички самообслуговування, правильної поведінки в громадських місцях. Діти з порушеннями інтелекту відчувають свої промахи і невдачі і не залишаються до них байдужими. У багатьох випадках вони переживають за свої помилки. Це може спричинити виникнення небажаних реакцій на невдачу. Разом з тим, пристосування до вимог оточуючих можуть бути далеко не завжди адекватними. У дошкільників цієї категорії часто виникає «тупикове наслідування» – ехолалічне повторення жестів і слів без розуміння їх сенсу.

У дітей із вираженими порушеннями інтелекту, як правило, основним джерелом спілкування виступають батьки. Слабо розвинена в порівнянні з нормо-типовими однолітками потреба в спілкуванні, специфічні особливості розвитку психіки, які накладають відбиток на поведінку веде до того, що такі діти в більшості випадків стають поза увагою однолітків у дворі, шкільному

колективі тощо. Бажання самоствердитися в таких ситуаціях, характерне для дошкільнят і може мати патологічну форму – агресивну поведінку.

Результати досліджень науковців (Л. Виготський, Г. Дульнев, Л. Занков, Н. Морозова, Б. Пінський, В. Петрова та інші) вказують на те, що у дошкільньому віці в дітей з порушеннями інтелекту спостерігається значне відставання психічного розвитку в порівнянні зі здоровими однолітками. Характерною ознакою для дошкільників зазначеної категорії є недорозвинення мовлення, несформованість пізнавальних мотивів, незрілість мотиваційно-споживацької сфери, слабка вираженість і короткочасність спонукань до діяльності, обмеженість її мотивів, недостатня сформованість соціальних потреб, низький рівень довільності дій, порушення словесно-логічного мислення тощо.

Л. Шипіцина наголошує на тому, що систематична, цілеспрямована корекційна робота з розвитку комунікативної сфери дітей з порушеннями інтелектуального розвитку повинна починатися ще з дошкільнього віку. Така діяльність призводить до покращення вербального і невербального спілкування, розвитку міжособистісних стосунків між дорослими і однолітками, що в підсумку підвищить рівень активності, самостійності, соціальної активності цих дітей [5].

Висновки. Отже, в дітей з інтелектуальними порушеннями дошкільнього віку внаслідок специфіки властивого захворювання, спостерігаються спотворення активного освоєння навколишнього світу; дефекти мовлення, неузгодженість між діяльністю та мовленням, психологічні бар'єри, що стає причиною складнощів розвитку комунікативної діяльності означеної категорії осіб. Тільки систематична робота в цьому напрямку зможе покращити стан розвитку комунікативної діяльності в дітей дошкільнього віку з порушеннями інтелектуального розвитку або стати основою для розвитку соціально-комунікативних навичок на подальших етапах життя цих дітей.

Перспектива дослідження. Подальшою перспективою нашого дослідження є розроблення методичних рекомендацій для успішного формування розвитку та корекції комунікативної діяльності в дошкільників із порушеннями інтелектуального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаурилюс А. И. Динамика становления межличностных отношений и представлений о себе и своем социальном окружении у учащихся начальных классов вспомогательной школы. *Дефектология*. 1998. № 5. С. 27–32.

2. Катаева А. А., Стребелева Е. А. Дошкольная олигофренопедагогика. Москва: Просвещение, 1988. 160 с.
3. Котырло В. К. Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье. Москва: Академия, 1997. 75 с.
4. Мамкина И. Н. Особенности коммуникативной деятельности у детей с нарушением интеллекта. *Проблемы педагогики*. 2017. № 4. С. 46–53.
5. Шипицина Л. М. Развитие навыков общения лиц с нарушением интеллекта. Спб.: Образование, 2000. 180 с.

Матюха Катерина Євгенівна

Магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук,
ст. викладач **О. М. Король**

**ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УСНОГО ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ
ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ ЛЕГКОГО СТУПЕНЯ**

У статті окреслено аспекти проблеми розвитку усного зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня. Визначено значення розвитку комунікації для загального розвитку особистості з порушеннями інтелекту легкого ступеня. Проаналізовано психолого-педагогічні дослідження щодо проблеми розвитку усного зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня. Зазначено специфіку організації корекційної роботи щодо розвитку усного зв'язного мовлення учнів зазначеної категорії.

Ключові слова: розвиток, усний, зв'язне мовлення, учні з порушеннями інтелекту, легкий ступінь, корекційна робота.

Matyukha Kateryna Yevhenivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A.S. Makarenko University
Supervisor - **Korol O. M.**, Ph.D. ped. science

**TO THE PROBLEM OF DEVELOPING ORAL COHERENT SPEECH OF STUDENTS
WITH MILD INTELLECTUAL DISABILITIES**

The article outlines aspects of the problem of developing oral coherent speech of students with mild intellectual disabilities. The importance of communication development for the general development of personality with mild intellectual disabilities is determined. psychological and pedagogical research on the problem of development of oral coherent speech of students with mild intellectual disabilities is analyzed. The specifics of the organization of correctional work on the development of oral coherent speech of students of this category are indicated.

Key words: development, oral, coherent speech, students with intellectual disabilities, mild degree, correctional work.